

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ԻՆՔՆԱՏՊՈՒԹԻՒՆԸ

Ի.

ՅԻՍՈՒՍԻ ԳԼԽԱՌՈՐ ԳՅՂԱԳԱՐՆԵՐԸ

Մօտենանք այժմ փրկչի բացայայտ յայտարարութիւններուն. քանի որ անոնք կը տիրեն միւսներուն, քանի որ անոնք են իր ուսուցումին հոգին, անոնք կը լուսաւորեն և կ'արժեւորեն իր բոլոր կարծիքներուն իմաստները:

Իր մտածումին երեսը միաստուածութեան վարդապետութիւնն է: Աստուած մի է:

Ըլլալ ուրիմն նպատակը մարդուն, խոնարհ ըրիստոնեային, այլ միայն բեմը իր գործունէութեան, այն վայրը՝ ուր պիտի պատրաստէ ան իր հոգեւոր ապագան, մահուան ճամբաներուն մէջ չկորսուելու համար:

Կեանքը աւելի է քան ինչ որ կը կարծենք առհասարակ. ֆիզիքական, աշխարհային կեանքէն աւելի բարձր և մօտ Աստուծոյ, կայ հոգեկան կեանքը, որ չի սահմանափակուիր շնչելու, մտածելու և գործելու մէջ միայն, մարդը լոկ հացով չապրիր, և ոչ ալ հացին համար: Աստուած մեր էութեան բարձրագոյն սահմանին վրայ է, Անոր հասնելով իր լրութեան կը հասնի մեր մարդկայինը:

Մեծ Պահքի այս օրերուն, պէտք է մեր մտածումին առարկան ըլլայ մեր բարձրագոյն ճակատագրին հոգը: Մեծ Պահքը դժբախտաբար դադարած է այլևս ալ ու հացի չըջան մը ըլլալէ, սակայն անիկա անհրաժեշտաբար պարտի ըլլալ առօրեային մէջ մեզմէ խուսափած մեր բարձրագոյն էութեան, մեր ապագայ կեանքին հայեցողութեան չըջանը: Ժամանակամիջոցը՝ ուր մենք կը վերագտնենք մեր միւս մասը ևս, ամբողջացնելու համար կեանքը: Մեծ Պահքը այս մտածումին վերապրումին չըջանն է, տարուան այն անկիւնադարձը՝ ուր մեր մէջ պէտք է հաշտուի հոգեկանն ու մարմնականը, շինելու կատարեալ մարդը ի փառս Ամենասուրբ երրորդութեանն որ է օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

Ե. Վ. Տ.

Հին իմաստասէրներէն շատեր ընդունած էին այս ճշմարտութիւնը: Կամ առնուազն անոնք ըմբռնած էին, իրերու ծագման նայելով, մէկ յաւիտեանական և կատարեալ էութիւն մը ընդունելու անհրաժեշտութիւնը: Ասով հանդերձ, ոչ մէկը չէր համարձակած ջնջել երկրորդական աստուածները: Ո՛չ Պղատոն, ո՛չ Արիստոտել ըրին այդ բանը, ոչ ալ մեր Գ. դարուն, Պղոտին՝ հեթանոսութեան ամենէն դժուար և հրապուրիչ միտքը:

Իրական միաստուածութիւնը, այսինքն այլամերժ իրաւունքը Արարիչի մը պատումին, միայն Մովսէս և Իսրայէլի մարգարէները կրցան յայտարարել:

Յիսուս իրենց նորէն կը կրկնէ այս հիմնական վարդապետութիւնները, և իրաւունքով. որմէ՞ ուրեմն իր նախորդները կը ստանային դայն՝ եթէ ոչ Աստուծոյ Բանէն:

Չանոնք կրկնելով հանդերձ, կը ձեւափոխէ, նման վարպետի մը, կ'աւարտէ չքեղ նախադիժը, զոր ան ժամանակաւոր կերպով վտահած էր ստորագրաներու:

Աստուածային էութեան ծոցին մէջ, ան իր աշակերտներուն տեսնել կուտայ երեք անբաժանելի անձնաւորութիւններ. Հայրը, Որդին և Ս. Հոգին: Իսրայէլի մարգարէներն ու ներշնչեալ հեղինակները, որոնց գրութիւնները Ս. Գիրքը պահած է մեզի, ըմբռնած էին այս յայտնութիւնը. հեթանոս մտածողներէն ոչ մին, կը կրկնեմ, երբեք չէր երեւակայած Քրիստոսի նմանող մը, եթէ ոչ շատ հեռուէն:

Միւս կողմէ, այդ անճառելի Աստուածը զոր ան կերպով մը կը կղզիացնէ երկինքի մէջ, որովհետեւ ան իրմէ դուրս ոչ ինչէն հանուած էակներ միայն կը ճանչնայ, Բրիտոս դայն մեզ կը բերէ իրեւ բարութիւն մը. «Հայր մի՛ կոչէք ոչ մէկը երկրի վրայ». ըսել կ'ուզէ թէ դուք միայն մէկ Հայր ունիք: «Ա՛յսպէս աղօթեցէք. — Հայր մեր որ յերկինս ես»:

Բարութիւն, Հայրութիւն, այս աստուածային կատարելութիւնները իրմէ առաջ քանի մը հեթանոս իմաստասէրներ հաստատած էին: — Այո՛, պարոններ, անկասկած, եբրայեցի մարգարէները աւելի ևս լաւ: Սակայն այս կէտին մէջ խզ, Յիսուս կը դանէ նորութիւն ըսելու միջոցը:

Ըմբռնեցէ՛ք, կ'աղաչեմ, իր ամբողջ

մտածումը և զգուշացնէր զայն մոռնալէ։ Եթէ ան մեզ զԱստուած իրեն Հայր կը ներկայացնէ, կամ աւելի ճիշդը, մեր խնկահան՝ մեր միակ Հայրը, զայն իր արարածներուն կապումը ըլլալը գիտնալուն համար չէ միայն, ինչպէս արուեստագէտը՝ իր ձեռքէն ելած գործին, այլ յատկապէս ուրովհետեւ, տեղեակ անոր խորհուրդներուն, ան գիտէ թէ Յաւիտեակները վճռած է այս երկրի մէջ իսկ մեզ ընդունիլ հազարակից իր բնութեան, աւելի ուշ՝ իր մխիթարութեան։ որովհետեւ ան գիտէ թէ Յաւիտեակները կը խոստանայ մեզ ժառանգակից ընել իր բոլոր բարիքներուն իրեն որդեգրուած զաւակները, եթէ ընդունինք իր Աւետարանը։

«Տեսէ՛ք, ինչ տեսակ սէր շնորհեց մեզի Աստուած, կրնայ իրաւամբ գոչել Ս. Յովհաննէս, Ան մեզ շնորհեց ոչ միայն կոչուիլ, այլ ըլլալ իրապէս Աստուծոյ որդիներ։ Ինչո՞ւ համար իր առաքեալին այս փոխանցումները, ինչո՞ւ համար Ս. Պօղոսի այն յայտարարութիւնները, զորս անմիջապէս պիտի յիշեմ ձեզի, թէ մենք Աստուծոյ որդիներն ենք այն միակ իրողութեամբ որ մենք իր արարածներն ենք։

Այսպէս հասկցուած որդիութեան մը մասին, որդիութեան մը որ սրբեզրութիւն մը կ'ենթադրէ ամէն նկատումով տարազէտ, իսկական հազարակիցութիւն մը Ամենաբարձրեալին կեանքին, հեթանոսութիւնը երբեք չէր մտածած։ Աստուծոյ մէկ ձրի նախաձեռնութենէն կախեալ, անիկա մեզի չէր կրնար ճանաչելի ըլլալ եթէ ոչ մասնաւոր յայտնութեամբ մը։

Պիտի ուրանա՞ք, պարսնե՞ր, այդ յայտնութիւնն ու սքանչելի որդեգրութիւնը ուրուն համար կ'ապահովուինք։ Քրիստոնեայ ազանդները, զորս բանապաշտութիւնը յարուցած է իր ոգիով, ձեզ կը նեղեն այդ խնդրին չուրջ։ Անոնք պարաին ընել այդ բանը, արդարեւ, քանի որ ատոր հետ անոնք կը մերժեն ամէն խորհուրդ որ մեր բանականութենէն վեր է։ Բայց անոնց պահանջներուն տեղի տալէ առաջ, կը վրտաահացնեմ ձեզ, տեսէք ինչ քմահաճոյքով անոնք կ'անջատեն, կը ձեռագրեմեն Քրիստոսի և իր վկաներուն խօսքերը։ անոնք ձեզ կը տանին Յիսուսի մտածումէն Պղատոնի կամ Պլուտինի մտածումին, վաւերա-

կան Քրիստոնէութենէն՝ հեթանոսութեան մէկ մաքրուած ձեւին։ Մեզի սովորեցնելու համար թէ Աստուած հայր է, այն խնայող որ հասկցած են այդ իմաստասէրները, անհրաժեշտ էր որ իր «Հարազատ որդին» զարապէր մեր մէջ և մեռնէր մեզի համար։

Այս կը հերքէ Երրորդութեան վարդապետութիւնը, կը ջնջէ Յիսուսի, Միջնորդի, Փրկչի աստուածութիւնը, աստուածային հայրութիւնը կը վերածէ սիրոյ այն առնչութիւններուն, զորս հեթանոս իմաստասիրութիւն մը կրնայ արդարեւ յարմար և քաւական համարիլ։ կը ջնջէ այն որդեգրումը, որ մեր բնութեան բոլոր պահանջներէն անդին կ'անցնի և որուն Քրիստոսի արիւնը մեզ արժանի ըրած է։

Մովսէսի օրէնքը կ'որոշուէր արդէն միւս բոլոր կրօնքներէն և իմաստասիրութիւններէն կրկնակի նկարագրով մը։ մէկ կողմէն, ան կը զետեղէր միակ Աստուծոյ պաշտամունքին և առաքնութեան դործնականութեան միջև ամենասերտ կապելն մին, միւս կողմէն, Արարչին մասին ունենալով աւելի բարձր գաղափար մը, ան աւելի խիստ բարոյական մը կը բանաձէնէր։

Ասկայն Քրիստոս՝ Աստուծոյ Որդին, կրնա՞ր թոյլ տալ որ այն գաղափարները անտեսուէին։ Կրնա՞ր ընել ատկեւ, այն վարկեանին երբ ան կը յայտարարէր որ ամենասուրբ Աստուծոյ կ'ուզէր իր արարածները ընդունիլ չլուծած մտերմութեան մը մէջ։ Ան ուրեմն կրկին կ'անդրադառնայ անոնց։ Ինչպէս եհովա լրտած էր իր ժողովուրդին, Շիւն սուրբ պիտի ըլլաս, որովհետեւ ես սուրբ եմ։ Ան կը պատուիրէ իր աշակերտներուն։ «Կատարեալ եղէք ինչպէս ձեր Հայրը կատարեալ է»։

Նոյն պատճառաւ ան կը սրբադրէ Մովսիսական օրէնքը, և կը ջնջէ կարգ մը արտօնադիրի հեթանոս ազգերու նմանութեան ենթակայ ժողովուրդի մը շնորհուած, և կէտ առ կէտ կը շեշտէ, իրաւունքովը այն բարիքին՝ զոր երկնաւոր Հայրը կը դործածէ ամենուն հանէպ՝ եղբայրներու միջև ոգորմութեան գերազույն պարտականութիւնը։

Այսպէս ամբողջ բարոյականը կարգափոխուած, կերպարանափոխուած է։ Աւելի պահանջկատ ինչ ինչ նկատումներով, աւելի յոտակ, ան մեր ճիշդութեան ուրիշ նպատակ

մը կը սահմանէ։ Այս նպատակը պիտի չըլլայ՝ երբեք նմանութիւնը ամէն կատարելութեան խելալ տրուարին՝ Մովսէսի և մարգարէներու Աստուծոյն. այլ նմանութիւնը Աստուծոյն զոր մենք սնինք երկնքի մէջ։ Իր շարժառիթը կը փոխուի։ առիկա չէ երբեք պարզապէս հնազանդութիւնը, որ և է ծառայի մը միջոցաւ՝ Տիրոջ, որուն կը պարտի իր ունեցածը և ինքզինքը, այլ երախտագիտութիւնն ու սէրը չքառորի մը կողմէ պարտական, զոր ամենալիւհափառ Աստուծա՝ ծը բարեհաճած է մտցնել անոր ընտանիքին մէջ, որդիի մը երախտագիտութիւնն ու սէրը։ Իսկ Հոգին... ահ, ինչ ճշգրտութեամբ Ս. Պօղոս զայն նկարագրած է. «Իւր գերի մը հոգին չէք ընդունած, կը գրէ ան, այլ զաւակներու որդեգրութեան հոգին»։

Որդեգրութեան ոգին փոխանակուած այնքան հեթանոսներու ստրկականութեան, այնքան փարիսեցիներու ձեւապաշտութեան, հպարտութեան ստոյլիկեանին որ կը յաւակնի ըլլալ, առաքինութեամբ և իր առանձին ձիւղերով, մրցորդն ու հաւատարմը Աստուծոյ. ահաւասիկ Քրիստոնէութեան ուղին։ Զայն մեր մէջ ծնցնելու համար է որ Յիսուս խոստացած է զրկել իր աշակերտներուն «Իր Հոգին»։ Նոյն իրաւունքով է որ Առաքելը կ'աւելցնէ. «Անոնք որոնք կը շարժին Աստուծոյ Ոգիով, անոնք են Աստուծոյ որդիները»։ աւետարանական օրէնքներու նիւթական լրումը չի կրնար բաւել իրական Քրիստոնեային. առկէ դուրս իրեն պէտք են այն որդիական զատահոթութիւնն ու սէրը, զորս Ս. Հոգին պաշտօն ունի զարգացնել զերստին ծնած սրտերուն մէջ։

Մենք պէտք է ինքզինքնիս յարգենք, ոչ միայն որովհետեւ մենք օժտուած ենք անմահ հոգիով մը, այլ տակաւին, և մանաւանդ, որովհետեւ մենք Աստուծոյ որդեղիքներն ենք, իր հոգիին կենդանի տաճարները։ Մենք պարտինք զիրար սիրել, ոչ միայն որովհետեւ մենք ունինք նոյն բնաւոր բնութիւնը, այլ մանաւանդ որովհետեւ մենք նոյն Հօր սրղեգրեալները, անոնքնաշնորհեալներն ենք։ Մենք պարտինք զմեզ ի սպաս դնել հասարակաց բարեքին համար, որովհետեւ ընկերութիւնը Աստուծոյ զաւակներուն մեծ ընտանիքն է, Քրիստոսի միտիք մարմինը, որուն անտեսանելի շնորհը կը կենդանացնէ բոլոր անդամները,

ինչպէս որթատունկի մը աւելը իր ճիւղերէն իւրաքանչիւրը։

Աւստի, դուք կը հասկնաք ինչո՞ւ, ապրելով խելճ կռապաշտներուն մէջ, փոտահելով ընտրեալ հոգիներուն զորս ան Աւետարանէն կը բերէր, խորքին մէջ կրկնով Ս. Գրքի վարդապետութիւնը, Ս. Պօղոս կրնար ըսել այդ միջոցին, ի հեճուկս մատնակի հանգիտութիւններու սրունք կը ներկայացնէին աստուածային վարդապետին սեպեցումին հետ մէկտեղ հեթանոսներու և հրեաներու հաւատքը. «Զի հինն անց և նոր եղև ամենայն»։

Անցնելով Յուդայականութենէն Քրիստոնէութեան, ան ուրիշ աշխարհի մը մէջ մտնելու տպաւորութիւնը ունեցած էր, գաղափարներու, զգացումներու և փորձառութիւններու աշխարհ մը, որ մինչև այդ առին անդիտացուած էր։

Իսկ կը հասկնաք ինչո՞ւ Ս. Եղիշանէն, իր Յայտնութեան մէջ, կրցած է հետեւեալ խօսքերը գնել յաղթական Քրիստոսի շրթներուն. «Ահաւասիկ ես կը նորոգեմ ամէն ինչ... ես եմ Ուրբան և Օմէդան, սկիզբն ու վախճանը ամէն բանի։ Բոլոր ծարաւեալներուն (ճշմարտութիւնէ, արգարութեան և երջանկութեան անյագ բոլոր հոգիներուն) կենաց աղբիւրի ջուրէն պիտի տամ, ձրիւ Ան որ կը յաղթէ՝ (միայն և աշխարհին) ամէն բարեք պիտի ժառանգէ (իմ յաւերտնականութեանը զանձերը)։ ես անոր Աստուծա՞ն պիտի ըլլամ, և ան ինձի որդի»։

Հասարակ զործ մը ձեւափոխելու համար, կ'ըսենք, կը բաւէ անոր մէջ ներմուծել հոգեկան գաղափար մը։ Յիսուս ձեւափոխած է մինչև իսկ կրօնքն ու բարոյականը մարգարէներուն, անոնց մէջ հեղուով հետեւեալ զլիաւոր գաղափարները։ Երբորդութիւնը, իր հարազատ աստուածութիւնը, իր միջնորդի պաշտօնը, մեր սրղեգրումը։

Ան ուր կը յաջողի որոշել Քրիստոսը այն կաղճակերպիչներէն որոնց ձայնին կարգաւորիկ ըրած է մարդկութիւնը, զիտէ թէ խօսքով ժուժկալ, ան օրինակներով սովորեցնելու հետամուտ եղած է։

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵՐՈՒՄԻՆԵՐ ՕՐԵՆՆԵՐՈՒ

Ան որ կը յաջողի որոշել Քրիստոսը այն կաղճակերպիչներէն որոնց ձայնին կարգաւորիկ ըրած է մարդկութիւնը, զիտէ թէ խօսքով ժուժկալ, ան օրինակներով սովորեցնելու հետամուտ եղած է։

Օրինակ. ահաւաստիկ բոլոր դասերէն աւանդէն արդիւնաւորը: Ահա քննութիւնը, իրականը պէտք չունի այնքան ճառելու: Ան սիրելի է, որովհետեւ անկեղծութիւնը, չափաւորութիւնը, ազնուութիւնն է: Սիրելի. անոր կը բաւէ ինքնացուցադրումը, որպէսզի իրեն քաջէ այն հոգիները որոնք իրական գեղեցիկութիւնէն քանի մը զգացումներ կը պահեն:

Օրինակ. ժողովրդական կրօնքներու աստուածները անկարող էին զայն տալու: Բանաստեղծներու և ամբոյսներու երեսակայութիւնը անոնց փոխանցած էր մեր բոլոր տկարութիւնները, մինչև իսկ մեր մոլութիւնները:

Իմաստասիրութեան աստուածները, իրենց կողմէ, հեռաւոր վերացումներու մէջ կը բնակէին: Գալով զանազան զայրացներու բարոյականներուն, իրենց բանաձևերէն ու մանց մէջ հիւանալի, իրենց կը պահէր իրազործութիւնը մտկէն էականներու մէջ և նախ անոնց մէջ իսկ, որոնք կ'ստանձնէին հրաւտարակել իրենց պահանջները:

Քննենք, եթէ կ'ուզէք, այդ իմաստասէրներէն ո՛չ առաջին եկողը, այլ խղճագէտ մը, որուն լեզուն, երբեմն, պիտի թուէր արձագանգ մը ըլլալ Աւետարանին: «Մտածէ՛, կը գրէ Սենեկա. ան՝ զոր գունքու գերիզ կ'անուանես, քեզի նման ծնած մըն է. կը շնչէ նոյն օդը, կ'ապրի և կը մեռնի քեզի նման»: Ազուր խօսքեր, բայց դուն քոսն հազար գերիներ ունէիր, անոնցմէ մին երբեք ազատագրեցիր: Քրիստոս ինք ապրեցաւ խոնարհներուն մէջ, զանոնք եղբայր անուանեց, և չզաղրեցաւ իր արդ վարուելէ անոնց հետ:

Սիրտը հարստութիւններէ անջատելու համար, կ'ըսեն, լաւ է երբեմն ազգատութեան փորձը՝ ընել: — Կը հասկնամ տակաւին, բայց դուն այդ տողերը կը գրէիր ձախորդութեան մը շրջանին, երբ խոհեմութիւնը քեզ կը ստիպէր նուազեցնել պերճութիւնդ, չզրգուիլու համար «վազըր»՝ զոր դուն խնամեցիր: Քրիստոս ինք, իր Մտերէն մինչև իմա, ապրեցաւ ազգատ իր իսկ նախնարութեամբ:

Ընդունեցէք այս խօսքերը և զօրեցէք զիրքը, առանց զիտնալու թէ ինչպէս Սենեկա, իր բախտաւոր օրերուն, կրցած է անցնել այն ոճերէնէն, որոնք կը ծանրա-

բեռնեն իր յիշատակը, մինչև իսկ ներոնը խրատելու, որ սպաննէ իր մայրը: Դուք չատ տխրութեամբ պիտի հասկնայիք նոյն զայրացին մէկ իմաստասէրը՝ Նպիկտիտ, որ կ'ըսէր. «Ծուցուցէք ինծի ստոյիկեան մը որուն կեանքը իրապէս համապատասխանէ այնքան վսեմ առածներուն»: Քրիստոս ինք եղաւ իր բարոյականին կենդանի Աւետարանը:

Կը զգա՞ք տարբերութիւնը:

Մտքին մէջ ունենալով իր և ամէն ժամանակներու փարիսեցիները, Յիսուս կը յանձնարարէր ամբոյսներուն: «Ըրէք ինչպէս որ կ'ըսեն անոնք», մի՛ ընէք ինչպէս որ կ'ըսեն անոնք»: Ո՞ր քով մարդերը պիտի համոզուին երբեք թէ բարոյական օրէնքը է ա՛յնպէս, ինչպէս որ զայն իրենց կը քարոզեն, երբ այդ քարոզիչները առաջիններն են զայն հերքող իրենց վարմունքով: Ո՞ր բարի հոգիները իրենք զիրենք պիտի ստիպուած կարծեն ընդունելու այդ բարոյականը, երբ զայն քարոզող ճառախօսները ետ կը կենան անկէ:

Քրիստոս կրնա՞ր ատոր նկատմամբ ամենաշնչին կերպով ինքզինքը խաբել:

Օրինակով քարոզել, պարտ էր ընել իրբեք բարեկարգիչ, քանի որ միայն դորձելը համոզում կրնան պարտադրել:

Քրիստոս չէ՞ պահանջած մեղմէ, ոչ մէկ առաքինութիւն՝ զայն ի գործ չդրած եւ չկատարելագործած: Հարստութիւններու բաշխումը: Չափաւորութիւնը: Համբերութիւնը: Եղբայրական սէրը: Աստուածսիրութիւնը...

Սէ՛րը. ահաւաստիկ ապահովարար այն ստիպողականութիւնը որուն վրայ ամենէն աւելի ծանրացած է. «Այս է իմ պատուէրս», կ'ըսէր ան: Արդ, այնպէս եղաւ իր վարմունքը որ, իր մահուան նախօրեակին, իր աշակերտներուն յիշեցնելէ ետք թէ ինչպէս վարուած էր իրենց հետ, ինչպէս ինք՝ վարդապետ և Տէր, իրենց ամենուն ծառան եղած էր, ան իրաւունք ունէր անոնց հրամայելու. «Սիրեցէք զիրար ինչպէս ես ձեզ սիրեցի»:

Աստուածսիրութիւնը, լքումի և անսահման վստահութեան այն երանգով զոր կը պահանջէ իր Որդիութիւնը՝ բայց այդ եղաւ իր հոգին իսկ: Եթէ կերակուրը կը յայտարարէր ան, Հօրս կամքը կատարելն

էն իր հաստատումներով ինքը շատ քաւ ապացուցած է զայն: Եթէ ան մահուան ընծայեց ինքզինքը, ապիկա անոր համար՝ կը հաստատէր ինք, «որպէսզի տշխարհ գիտնայ թէ ինք իր Հայրը կը սիրէր»: Սաշին վրայ, իր վերջին աղաղակը վստահութեան ապացոյց մը եղաւ: «Հայր, քու ձեռքդ կ'աւանդեմ հոգիս»:

Իր հակառակորդները, ճառախօսները, ուրեմն մենք գտնոնք իբրեւրկէմներ կ'ամբաստանենք: — Երբեք: Տկարութիւն մը զոր ամէնքս կը ճանչնանք, լիովին կը բացատրէ անոնց պարագան. անոնք ճիշդ կը տեսնեն, անոնք երբեմն յստակ խօսելու աւելն արժանիք ունին, սակայն, գործի անցնելու պահուն, սիրտը կը պակսի անոնց...

Ո՛վ թշուառութիւն: Եարին՝ մենք պիտի ուզէինք կատարելագործել զայն, սակայն մեր ուժը կը հատնի, կանգ կ'առնէ, կը մարի առաջին ճիղին իսկ:

Բայց նաև գերազանցօրէն յարմար էէ՛ր որ տէրերու Տէրը դարմանէր մեր կամքերը այդ տկարութեանէն, այդ բնական վատութեանէն: Սիրելիներ, իր իմաստութիւնը գտած է միջոցը. իր սէրը զինքը առաջնորդած է զայն ընդունելու: Միայն թէ չարաչար կը խաբէք դուք ձեզի, եթէ մտածէք որ ան պէտք է պատասխանէ կէտը կէտին, մարդկային խոհեմութեան հաշիւներուն ու հնարքներուն:

Առաջին մուտքին, զոր Փրկիչը ըրաւ անոնց այս նիւթին շուրջ, իր առաքեալներուն տարեցն իսկ բողոքեց: Եթաւս կ'ըսէք. «Պէտք է որ Մարդու Որդին շատ չարաչարութիւն, անարգութիւն քահանայապետներէն, ծերերէն և գարիներէն, և դառն մահով մեռնի» — Ո՛չ, Տէր, ո՛չ, աղաղակեց Պետրոս, թող չըլլայ ապիկա: Լսեցէք Քրիստոսի պատասխանը. Ան ուժգնօրէն անդին կ'անցնի այն բոլորէն որ մենք կրնայինք հասկնալ, ու կը լուսաւորէ ամբողջ այդ խորհուրդը. «Ետիս գնա՛, Աստանայ, քու խորհուրդներդ մարդկային են, և դուն Աստուծոյ խորհուրդներէն ոչինչ կը հաղկնաս»:

Իրապէս, մեռնի՛ր քահանայապետներէն բանադրուած, կեանքը կնքել իբրեւ եղեռնագործ մը, իրաւունք չէ՛ր տար կասկածելու իր առաքելութեան, աւելի զօրաւոր իրաւունք՝ իր աստուածութեան: Վաղուց, յունական իմաստասիրութիւնը չէ՛ր ըսած

շատ ճշգրտութեամբ, «Եթէ մեռած են, ի՞նչպէս աստուածներ են, եթէ աստուածներ են, ի՞նչպէս մեռած են»: Ապիկա, ամէն պարագայի տակ, վախկոտները վախցնելու չէր, անոնց պարզելով ո՛ր կրնան առաջնորդել Աստուծոնը ընդունելն ու անոր ամբողջ կիրարկումը: — Ամենէն խիստ չարչարանքներուն, խաշին:

Առարկութիւններ՝ մարդկային խոհեմութեան, ոչինչ են յաշս Աստուծոյ:

Օրինակը միշտ ապարդիւն կը մնայ, եթէ յայտնի չըլլայ որ Քրիստոս մեզ զայն կուտար ազատօրէն և իբր շարժառիթ մը որ կարող ըլլար խթանել, ինչպէս ոչ ուրիշ մը, իր աշակերտներուն վեհանձնութիւնը. մէկ բառով՝ սիրով: Քանին՞ր մեր մէջէն, եթէ կարենան, պիտի վարանին միշտ և ծայր նմանիլ Տիրոջ, որուն մէջ անոնք ճանչցած են ճշմարտութեան աւանդապահն ու կենդանի նմոյշը Արդարութեան: Քանին՞ր, ատոր հակառակ, այլևս պիտի չը վարանին ու պիտի գտնեն նոյն իսկ հըրապոյրներ ստորնացման ու տանջանքին մէջ, այն օրուան, երբ անոնք պիտի հասկնան որ ատոնք իրենց տոխթ կ'ընծայեն հաստացանել Տիրոջ մը որ գտնոնք ինքնայօժար ընդունած է իբր իրենց փրկագիրը:

Միջոցը, միակ միջոցը, ընդհանրապէս, դարմանելու մեր բնական վախկոտութիւնը, ամենէն խիստ պարտականութիւնները սրտագրաւ դարձնելու միջոցը, Փրկչին համար, հետեւեալը մեզ կարենալ ըսելու վիճակին մէջ ինքզինք գտնելն է.

«Ձեզի համար ես գացի աղէտներուն ծայրայեղութեան, իմ սիրոյս համար դուք կարող պիտի չըլլա՞ք շատ աւելի նուազը կրելու»:

Ճշգիւ այսպէս եղաւ իր մտածումը:

Ռոնալուայի իրեկուան, ան հոգ տարած է զայն մեզ պարզելու. «Ձեզ աւելի մեծ սէր, կ'ըսէր Ան, քան ինքզինքը դոհել իր բարեկամներուն համար»:

Վստահ իր դօրծին, վստահ մեզի, Ան չէ վախցած գուշակելէ. «Երբ ես երկրէն բարձրանամ, ամէնքն ալ ինծի պիտի քաշեմ»:

Այդ պատճառով, մարդկային խոհեմութեան նախադրուելութիւնները մէկզի ձգելով կարծես հաճոյքով, Ան համարձակած է խտացնել քրիստոնէական կեանքին յայ-

տագիրը հետեւեալ բանաձեւին մէջ. «Եթէ մէկը ուզէ աշակերտել ինձի, թող իր խաչը առնէ ու հետեւի ինձի», ինչպէս ինք ուզած է. — պիտի կասկածի՞ք դուք թէ այս զործածութիւնը չի համապատասխաներ իր փափաքներուն: Տաճարներու մէջ վերականգնուած, հաստատրման բնականոններուն մէջ ցուցադրուած իր օրէնքին խորհրդանշանը որքան իր խաչը եղաւ և ոչ թէ Գերեզմանէն իր ելքը կամ իր փառաւոր Համբարձումը:

Իր պատահողութեամբ մարմինով ծանրաբեռն իր խաչը կը դառնայ այդպէս համառօտութիւնը, ամփոփումը կեանքի Գիրքին, առջեւը դրուած պարզ մարդոց և հմուտներուն խորհրդածութեանց: Բալոր աչքներուն տեսանելի գիրքերով, արեւնէ գիրքերով այդ ամփոփումը կը համառօտէ իր ամենազնական օրինակներն ու կը վերջիլէ իր բոլոր գործերուն սկզբունքը. — Սէրը որ կը վառէր իր խոցոտուած սրտին մէջ: Պէտք կա՞յ զարմանալու թէ այդ այսքան կարճ գիրքը այնքան Գրիտոնեաներ ձեռք բերած ըլլայ, այժմ ինթալայ հասարակաց տկարութիւններուն, ինչ որ ահա է ուրիշ

գիրք չէ կրցած ձեռք բերել և պիտի չկրնայ երբեք. հաստատրութիւնը պարտականութեան մինչև մահ, Աստուծոյ իրական դաւաններուն հերոսական հնազանդութիւնը, նմանութեամբ և սիրոյն համար Միածին Որդիին՝ մեզի համար մարդացած:

Գրտութիւն մը որ կորովալիտ կը գնահատուի, Փրկչին չարչարանքին մէջ չի տեսներ եթէ ոչ զիպուած մը իր ասպարէզին: Ո՛հ, պարոններ, լաւագոյնս դատեցէք: Դիպուած մը Բնդհակառակը ատիկա իր ուսուցման զազաթնակէտն էր, իր առաքելութեան գերագոյն նպատակը: Ինքն իսկ չէ՞ հաստատած. «Ասոր ապացոյցին համար է որ Ես եկած եմ»: Տեսնելով այդքան կորով և հերոսութիւն զորս ներմուծած են այս ցած երկրին մէջ ահուկի տանջանքներու և խռնայ եղօրմութեան ժամերը, մենք, անգամ մը ևս, իրաւունքի մէջ ենք ըսելու. «Ահաւասիկ Բարութեան և Իմաստութեան արժանի հաշիւներ: Ահաւասիկ եւս աշխարհի պատմութեան ամենէն ողորդական էջերուն միջեւ այդ էջին վրայ Աստուծոյ ստորագրութիւնը»:

Հ. ՓԻՆՍԻ ՏՀ ԼԱ ՊՈՒԼԷՅ Թրգլ. Տ. Դ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԱԿԱՆ

ՔԱՐԵՐԸ ՍՈՒՐԲ ԵՆ

Սուրբ են Բարեր, սիւս մը կայ մարմարին շակ,
Սիւս մը ամեն Բարի սիւսին մէջ բաբախուն,
Սրբունիի մը սրբին հեւը նուաղուն,
Ու ձեռներուն անոր աղօթքը նահաւակ:

Քարերուն մէջ անձեր կայ երկնապարգէ,
Ամպին շարժումն, արագ սուրբ բռնունին,
Հոն դրոճելու ե հոգմալար ամեն սեբե,
Ու այժեամի սիւսեր անոնց մէջ կ'արիւնին...

Յուս, ըլլալուն համար ձիւնի վնիս մարմին,
Լուսնկան սոսկ կը հասկնայ խորհուրդն անոնց,
Քարեր սուրբ որ շիրիմներ եղան շատոնց,
Յուրձօրէն գոց շրունքներն են Անհունին...

Պիսի խօսի՞րք անբախանց իբր առաւել,
Պիսի մնայ, որք անիւնիս մոսլ սափոր,
Քարը զոր լուռ զմայանքի մէջ՝ ամեն օր,
Անխնայօրէն քիչ մ'անելի կուգեմ լղկել...

ԱՐՄԷՆ ԵՐԿԱՅ